

عنوان نشست: نقد و بررسی برنامه‌های درسی ارشد و دکتری رشته مطالعات

برنامه درسی

شناسنامه نشست	
واحد برگزارکننده نشست:	دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی
مسئول نشست:	دکتر علیرضا صادقی (عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)
تاریخ برگزاری نشست:	۱۳۹۸/۰۷/۰۷
اعضای هیأت علمی:	دکتر حسن ملکی دکتر محبوبه خسروی، دکتر مصطفی قادری، دکتر عصمت مؤمنی، دکتر غلامرضا یادگارزاده (اعضای هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)، دکتر محمود مهرمحمدی، دکتر جواد حاتمی (اعضای هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس)، دکتر احمدرضا نصر (عضو هیأت علمی دانشگاه اصفهان)، دکتر کوروش فتحی (عضو هیأت علمی دانشگاه شهید بهشتی)، دکتر عظیمه خاکباز (عضو هیأت علمی دانشگاه بوعلی سینا)، دکتر رحمت‌اله خسروی (عضو هیأت علمی دانشگاه فرهنگیان)، دکتر مرتضی کرمی (عضو هیأت علمی دانشگاه فردوسی مشهد)، دکتر زهرا نیکنام (عضو هیأت علمی دانشگاه خوارزمی)، دکتر نرگس کشتی آرای (عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد خوراسگان اصفهان)
نمایندگان دستگاه‌های اجرایی مرتبط:	دکتر رضوان حکیم‌زاده (معاون وزیر آموزش و پرورش)، دکتر محمد جوادی‌پور (رئیس انجمن مطالعات برنامه درسی ایران)، دکتر محمد آرمند (سازمان سمت)، دکتر رضا نوروززاده (مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی ایران)، دکتر محمود امانی تهرانی (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی)، دکتر سعید صفایی موحد (شرکت ملی نفت)
اعضای پنل دانشجویان:	دکتر مریم بنی عامریان (دانش‌آموخته دکتری دانشگاه تهران)، فاطمه گرزین، علی رضایی (دانشجویان دانشگاه علامه طباطبائی)، آمیتیدا روزگار (دانشجوی دانشگاه شهید بهشتی)، شهین احمدی و مریم رضایی (دانشجویان دانشگاه شهید رجایی)، زهرا شهبازی (دانشجوی دانشگاه آزاد رودهن)، زهرا وقاری (دانشجوی دانشگاه فردوسی مشهد)

مسأله محوری نشست:	موضوع نقد و بررسی و به دنبال آن تغییر و اصلاح برنامه‌های درسی از ارکان اصلی علم برنامه درسی است. همواره توصیه می‌شود همه ابعاد و عناصر برنامه‌های درسی، پس از طی یک فرصت پنج‌ساله، از طراحی تا اجرا و ارزشیابی مورد بررسی قرار گرفته و در صورت لزوم تغییر و اصلاح گردند. برنامه‌های درسی ارشد و دکتری رشته مطالعات برنامه درسی کمتر از پنج سال است که از اصلاح آن می‌گذرد اما همواره مورد انتقاد برخی از استادان و به ویژه دانشجویان تحصیلات تکمیلی بوده است. بر این اساس، گروه آموزشی برنامه‌ریزی درسی دانشگاه علامه طباطبائی به عنوان یکی از گروه‌های شناخته شده در این حوزه، با هدف آشنایی با نقطه نظرات استادان و دانشجویان رشته، از صاحب‌نظران پیش‌کسوت و جوان رشته در سراسر کشور دعوت به عمل آورد تا در یک نشست تخصصی، نقد و نظرهای خود را از برنامه‌های درسی موجود کارشناسی ارشد و دکتری رشته برنامه‌ریزی درسی ابراز دارند. با توجه به ارتباط تنگاتنگ این رشته با جامعه و بازار کار و نیز بین‌رشته‌ای بودن آن از یک سو و نقد و نظر استادان رشته از سوی دیگر، این موضوع باعث شد تا یک نشست تخصصی ویژه‌ای برای این منظور تدارک دیده شود.
سازمان‌های هدف توصیه سیاستی:	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (دفتر برنامه‌ریزی آموزش عالی)، وزارت آموزش و پرورش (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی)، انجمن مطالعات برنامه درسی ایران، سازمان سمت.

چکیده مباحث طرح شده:

با توجه به ابعاد و اهمیت موضوع، برای این نشست چهار پنل با اعضای مختلف و مرتبط با حوزه مطالعاتی آن‌ها (که اسامی آن‌ها در لیست صفحه قبل آمده است)، برنامه‌ریزی شد؛ پنل اول را مدافعان برنامه درسی موجود تشکیل می‌دادند، پنل دوم؛ به دانشجویان رشته اختصاص یافته بود، پنل سوم؛ پنل استادان و متخصصان رشته و پنل چهارم را؛ پنل بازار کار تشکیل می‌داد. طراحی پنل‌ها با هدف و فلسفه خاصی انجام شده بود تا بتوان تا حدود زیادی ابعاد مسئله را به خوبی تبیین نمود. در ادامه مشروح مباحث مطرح شده آورده می‌شود.

پنل اول) پنل مدافعان برنامه درسی موجود:

پنل اول، به مدافعان برنامه درسی اختصاص یافته بود. از اعضای این پنل خواسته شده بود دلایل خود را در جهت دفاع از برنامه درسی موجود، ارائه کنند. خلاصه‌ای از این مباحث به شرح زیر آورده می‌شود:

- «مدافعان برنامه درسی موجود اعتقاد داشتند: ۱- هنوز کمتر از ۵ سال از عمر برنامه درسی موجود نمی‌گذرد، لذا به لحاظ علمی نیازی هم به بازنگری مجدد برنامه درسی موجود وجود ندارد، ۲- این برنامه رضایت نسبی دانشجویان را جلب کرده است، ۳- در این برنامه پتانسیل لازم برای فرصت انتخاب دروس توسط دانشجویان در نظر گرفته شده است، ۴- سعی شده است ضمن دادن حق انتخاب به دانشجو، به گرایش‌های اصلی، در قالب سه گرایش پیش‌دبستانی و ابتدایی، متوسطه و آموزش عالی توجه ویژه‌ای شود، ۵- دادن حق انتخاب به استادان هر کدام از دانشگاه‌ها تا بر اساس علاقه‌مندی خود دروس خود را تدریس کنند، از جمله مهم‌ترین دلایل مدافعان از برنامه درسی موجود بود.»

پنل دوم) دانشجویان:

پنل دوم، به دانشجویان رشته اختصاص داشت. از اعضای این پنل که شماری از دانشجویان در شرف فارغ‌التحصیلی و یا فارغ‌التحصیل جدید رشته بودند، درس‌های دوره را به تازگی به

اتمام رسانده بوده و اشراف خوبی نیز به مباحث دروس رشته در دو دوره کارشناسی ارشد و دکتری داشتند، خواسته شده بود، هر کدام حول سه محور؛ الف) قبل از این که وارد رشته بشوید، چه انتظاری از رشته داشتید؟ ب) در طول دوره چه مشاهده کردید؟ و ج) پیشنهاد شما برای بهبود رشته چیست؟ مباحث خود را ارائه کنند. به اذعان اعضای حاضر در سالن و استادان رشته، یکی از بهترین پنل‌های این نشست، پنل دانشجویان بود؛ زیرا مواردی را مطرح کردند که انتظار نمی‌رفت دانشجویان نسبت به رشته‌این همه حساسیت و آشنایی داشته باشند. مهم‌ترین موارد مطرح شده در این پنل به شرح زیر آورده می‌شود:

«۱- در سرفصل‌ها به سفر علمی، کارگاه، سمینار و آزمایشگاه توجه نشده است، ۲- عدم همخوانی دروس با توانمند ساختن دانشجو در اجرای روش‌های تدریس متنوع، طراحی و اجرا و ارزشیابی برنامه در محیط واقعی، ۳- عدم کاربردی بودن درس سمینار در قالب برنامه درسی موجود، ۴- عدم تناسب کافی برنامه درسی دوره با موقعیت‌های شغلی در بازار کار، ۵- ضعف پژوهش‌مداری در برنامه درسی موجود، ۶- تخصص‌گرا نبودن دوره به واسطه نبود گرایش و پراکندگی موضوعات و عمقی نبودن مطالب، ۷- عدم توجه به وجه کارآفرینانه در سرفصل‌های رشته، ۸- یک سویه نگری رشته، ۹- مغفول ماندن ابعاد تاریخی و سیاست‌گذاری برنامه درسی، ۱۰- عدم ارتباط مناسب دروس با بازار کار، ۱۰- محدود شدن فعالیت دانش‌آموختگان به فعالیت در آموزش و پرورش، ۱۱- عدم توجه به نیازها و علایق دانشجویان در انتخاب واحدهای درسی، ۱۲- عدم تناسب واحدهای دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری، ۱۳- عدم تناسب ابعاد مختلف (بعد فنی و تئوریک- برنامه درسی، ۱۴- کمبود وجود زمان کافی برای پرورش و تقویت مهارت‌های پژوهشی، ۱۵- نیاز به بازنگری در دروس روش تحقیق و وجود ضعف چشم‌گیر این درس در میان دانشجویان، ۱۶- توجه به درس کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات به فناوری‌های جدید و به‌روز و ارائه آن به شکل عملی، ۱۷- افزودن درس آمار استنباطی، ۱۸- ارائه دروس به شیوه عملی، ۱۹- اهتمام بیشتر به کیفیت تدریس بهتر در کلاس‌های درس دانشگاهی، ۲۰- بی‌بهره بودن رشته مطالعات برنامه درسی از دانش چند فرهنگی و عدم انتقال توانمندی‌های بین فرهنگی لازم به دانشجویان در آموزش

عالی، ۲۱- عدم توانایی برنامه درسی موجود در تربیت متخصص برنامه درسی در صنعت و سازمان‌ها، ۲۲- عدم توجه جدی و هم‌زمان به هر سه بعد مهارت پژوهشی، توانش تعاملی و برنامه‌ریزی درسی نظری و عملی، ۲۳- مهارت برنامه‌ریزی درسی در عمل به صورت یک فن، ۲۴- مهارت طراحی، تدوین، اجرا و ارزشیابی برنامه درسی در دوره‌های مختلف تحصیلی، ۲۵- تأکید بیشتر مهارت برنامه‌ریزی درسی بر طبق نظریه‌های برنامه درسی، ۲۶- تأکید بر مهارت انواع شیوه‌های پژوهشی از جمله تحلیل محتوا، ۲۷- مهارت به کارگیری فناوری‌های آموزشی در برنامه درسی و ۲۸- بین‌المللی‌سازی برنامه درسی در آموزش عالی»

پنل سوم) پنل استادان رشته:

پنل سوم را متخصصان رشته‌ای تشکیل می‌دادند. ترکیبی از استادان صاحب‌نظر و پیشکسوت و نیز برخی از استادان جوان خوش‌فکر از اعضای تشکیل‌دهنده این پنل بودند. از استادان شرکت‌کننده در این پنل خواسته شده بود به این سؤال پاسخ دهند که؛ مسائل مبتلا به برنامه درسی فعلی رشته چیست و چه پیشنهادی برای رفع آن دارید؟ از جمله مواردی که در این نشست مورد توجه و نقد و بررسی قرار گرفت، موارد زیر بود:

«۱- طراحی برنامه درسی انعطاف‌پذیر و گذر از برنامه‌های درسی الزامی-اختیاری به برنامه‌های درسی الزامی-انتخابی؛ با ویژگی‌های تعریف حداقل دروس، ۲- توجه به ویژگی‌ها و علایق دانشجو، ۳- توجه به حوزه مطالعاتی استاد و دانشگاه. در تبیین این شیوه برای دوره دکتری چنین گفته شد که؛ دو درس الزامی روش تحقیق (دو درس مجزا در قالب چهار واحد- و سمینار (دو درس مجزا در قالب چهار واحد- مجموعاً ۸ واحد در دوره دکتری ارائه شده و مابقی دروس به شکل انتخابی و با امکان گذراندن دروس مرتبط با عنوان رساله دانشجو. در خصوص دوره کارشناسی ارشد نیز دست کم دو درس انتخابی مرتبط با عنوان پایان‌نامه دانشجو در کنار دروس الزامی مورد توجه قرار گیرد. ۴- توجه به پاسخگویی اجتماعی رشته به عنوان کارکرد فروگذارده رشته، ۵- توجه افراطی به رویکرد دیسپلینی (موضوع/دانش‌محوری- در طراحی و تدوین برنامه درسی، ۶- مغفول ماندن بحث آموزش

در دوره‌های ارشد و دکتری رشته برنامه‌ریزی درسی، ۷- برقراری ارتباط مناسب با جامعه، ۸- فهم مناسب رشته از سیاست و فرهنگ، ۹- عبور مبانی نظری رشته از مدیریت و روانشناسی به علوم انسانی اجتماعی، ۱۰- توجه به سطوح سیاست‌گذاری، پژوهش و عمل برنامه درسی، ۱۱- توجه به شایستگی‌های تخصصی و عمومی فارغ‌التحصیلان، ۱۲- توجه به روش‌های تدریس و روش‌های ارزشیابی، ۱۳- توجه به تدوین فلسفه برنامه درسی آموزش عالی از جمله مواردی بود که در این پنل مورد بحث و بررسی قرار گرفت.»

پنل چهارم) متخصصان بازار کار:

پنل چهارم به پنل متخصصان بازار کار اختصاص داشت. در این پنل افرادی حضور داشتند که هم در مؤسسات آموزش عالی مشغول به تدریس بوده و هم با بنگاه‌های مختلف دولتی و خصوصی همکاری داشته و از نزدیک با انتظارات بازار کار آشنایی داشتند. از اعضای این پنل خواسته شده بود به این سؤال پاسخ دهند که فارغ‌التحصیلان رشته برنامه درسی باید حائز چه ویژگی‌هایی باشند تا بازار کار از آن‌ها استقبال بکند؟ برخی از موارد مهم مطرح شده در این پنل، به شرح زیر آورده می‌شود:

- ۱- اصلاح هم‌زمان سیاست‌های بازار کار (مصرف‌کننده- و نیز بازرنگری در درون رشته تولیدکننده- با هدف تأمین نیازهای بازار کار، ۲- پیش‌بینی هویت تخصصی برای دانش‌آموختگان رشته، ۳- اجرای سیاست تدوین برنامه‌های متنوع و متکثر با لحاظ نمودن علایق استادان مرتبط با بازار کار، ۴- سیاست انتخاب عنوان مناسب برای رشته در جهت شناخت بهتر بازار از رشته، ۵- شکل‌گیری مشاغل مختلف در برنامه درسی مثل تکنسین، مشاور و متخصص برنامه درسی، ۶- تن دادن به تشعب و تأسیس برنامه‌های درسی رشته‌ای همچون برنامه درسی هنر، فیزیک و...، ۷- پذیرش دانشجویانی از سایر رشته‌های تخصصی، ۸- محدودیت تعداد واحدها و محدودیت زمانی با انتظارات ترسیم شده از یادگیرنده، ۹- استفاده از مدل برنامه‌ریزی دیکهوم با استفاده از کارشناسان رشته در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، ۱۰- مهاجرت رشته‌ای.»

توصیه‌های سیاستی:

با توجه به مباحث مطرح شده در هر کدام از پنل‌های چهارگانه سعی شده است موارد اساسی و مورد تأکید بیشتر در هر کدام از پنل‌ها به عنوان توصیه‌های سیاستی تدوین گردند.

۱. **ارزیابی مداوم رشته‌ها:** با توجه به اصل تغییر و اصلاح برنامه‌های درسی، توصیه می‌شود همه ابعاد و عناصر برنامه‌های درسی دانشگاهی، پس از طی یک فرصت پنج ساله، از طراحی تا اجرا و ارزشیابی مورد بررسی قرار گرفته و در صورت لزوم تغییر و اصلاح گردند. این مورد صرفاً برای رشته مطالعات برنامه درسی نیست، بلکه همه رشته‌ها در همه سطوح بهتر است از این اصل اساسی برنامه درسی تبعیت کنند. برای رعایت این مهم، به نظر می‌رسد ساختار فعلی نهادهای موجود در وزارت علوم و حتی دانشگاه‌ها نمی‌تواند این مهم را برآورده سازد. لذا تدبیر نوع تغییر ساختاری هم در سطح وزارت خانه و هم در سطح دانشگاه‌ها تا حدود زیادی ضروری است. پیشنهاد می‌شود گروه‌های موجود در دفتر برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به جای کارکرد فعلی (از طراحی و تدوین برنامه‌ها)، بهتر است کار ارزشیابی برنامه‌های درسی دانشگاه‌ها را بر عهده گرفته و بر آن نظارت کنند. لذا بر اساس این پیشنهاد، ضرورتی برای وجود افراد مختلف در گروه‌های دفتر برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت علوم، به نظر نمی‌رسد. برون‌سپاری و سپردن کار اصلی طراحی و تدوین رئوس به گروه‌های آموزشی، این دفتر را برای برنامه‌ریزی بهتر سبک‌بال خواهد کرد.

۲. **توجه به اصل نیازسنجی و اخذ نظرات دانشجویان:** در پنل دوم نشست مشخص شد که دانشجویان نگاه عمیقی نسبت به رشته‌ها و استادان خود دارند. با مسائل رشته خود به خوبی آگاه بوده، از ضعف و کمبودها از یک طرف و از فرصت‌های رشته خود نیز آگاهی کافی دارند. لذا پیشنهاد می‌شود چه در صورت حفظ وضعیت گروه‌های برنامه‌ریزی دفتر برنامه‌ریزی آموزشی وزارتخانه و چه ارتقا آن در سطح سیاست‌گذاری و ارزشیابی رشته‌ها، به طور مرتب از دانشجویان رشته‌ها در خصوص میزان اثربخشی هر کدام از

رشته‌ها، نظرسنجی به عمل آید. پیشنهاد می‌شود، دانشجویانی از همه رشته‌ها در ترکیب گروه‌های برنامه‌ریزی دفتر برنامه‌ریزی آموزش عالی همواره حضور داشته باشند.

۳. توجه به خواسته چهارگانه مهم دانشجویان در طراحی برنامه‌های درسی: دانشجویان پنلیست شرکت‌کننده در این نشست، دست کم سه ویژگی مهم و مورد نیاز خود و جامعه را در طراحی و برنامه‌ریزی رشته‌های دانشگاهی مدنظر داشتند:

- امکان دروس عملی و کارگاهی مرتبط با بازار کار: یکی از درخواست‌های دانشجویان توجه بیشتر به بخش مهارتی رشته، چه در خصوص مهارت‌های طراحی، تدوین، تدریس، ارزشیابی و چه در خصوص مهارت‌های مبتنی بر سازمان‌های آموزشی مرتبط با برنامه‌های درسی است. بازدید از مراکز برنامه‌های درسی و بخش‌های آموزشی سازمان‌ها می‌تواند یکی از راهکارها، تلقی شود.
- توجه به مهارت‌های کارآفرینانه: یکی دیگر از خواسته‌ها و نیازهای دانشجویان توجه بیشتر دوره‌های ارشد و دکتری به مهارت‌های کارآفرینانه بود. با توجه به شکاف رویکردهای آموزشی مؤسسات آموزشی، آموزش عالی با بازار کار و سازمان‌های پذیرنده دانشجویان فارغ‌التحصیل و نیز تکمیل ظرفیت سازمان‌ها با توجه به تقاضای زیاد فارغ‌التحصیلان رشته، آموزش مهارت‌های کارآفرینانه در کلیه رشته‌ها و در کلیه سطوح می‌تواند در این زمینه کارساز باشد.
- توجه به مهارت‌های چند فرهنگی و بین فرهنگی در میان استادان، دانشجویان و دروس دانشگاهی: با توجه به وجود تنوع فرهنگی در کشور و به موازات آن در میان دانشجویان و نیز تأکید سازمان‌های بین‌المللی در جهت ارتقای آموزش‌های چند فرهنگی، لزوم توجه به مهارت‌های آموزش چند فرهنگی و بین فرهنگی در میان استادان و دانشجویان، ضروری به نظر می‌رسد. لذا توصیه می‌شود، این نوع آموزش‌ها حتی‌الامکان هم در برنامه‌های درسی کلیه رشته‌ها گنجانده شود و برای همه استادان دوره‌های آموزشی مرتبط طراحی گردد.

- توجه به بعد پژوهش‌مداری رشته: یکی دیگر از مواردی که دانشجویان تأکید زیادی داشتند، توجه بیشتر به بعد پژوهش‌مداری است. با توجه به وجود یک و یا دو درس مرتبط در حوزه پژوهش ظاهراً باید راهکار دیگری در این زمینه جستجو کرد. طراحی پژوهش‌های کلاسی از سوی استادان و یا حضور دانشجویان دکتری در مراکز پژوهشی به عنوان یکی از راهکارهای توجه عملی به بعد پژوهش می‌تواند کارساز باشد.

۴. توجه هم‌زمان به بعد انعطاف‌پذیری، آموزش، پژوهش و جامعه در طراحی برنامه‌های درسی: از جمله مواردی که پنل متخصصان رشته بر روی آن تأکید داشتند بعد انعطاف‌پذیری رشته بود. انعطاف‌پذیری بدین معنی که سیاست کلی وزارتخانه بهتر است صرفاً در جهت سیاست‌گذاری و ارزشیابی رشته‌های دانشگاهی متمرکز و طراحی رشته‌ها و تعیین روئوس مطالب را بر عهده گروه‌های آموزشی دانشگاه‌ها واگذار کند. در این صورت دانشگاه‌ها بر اساس پتانسیل نیروی انسانی، فضا و سایر امکانات، رشته درسی را طراحی خواهند کرد. در این صورت دانشگاه‌ها این فرصت را خواهند داشت تا بر اساس تخصص خاص استادان رشته‌هایی طراحی کرده و دانشجویان خاصی را نیز به دانشگاه جذب نمایند.

- یکی دیگر از مواردی که استادان رشته بر روی آن تأکید کردند، توجه به امر آموزش است. تأکید اخیر اغلب دانشگاه‌ها به بعد پژوهش، توجه به امر آموزش را تا حدود زیادی تضعیف کرده است. لذا گنجاندن دروس مربوط به روش‌های یادگیری و تدریس می‌تواند در این زمینه کارساز باشد. به ویژه این موضوع با توجه به ماهیت ذاتی برنامه درسی که به تدریس و یادگیری تأکید دارد، امری فوق‌العاده مهم است که در طراحی برنامه‌های درسی باید بدان توجه نمود.

- یکی دیگر از مواردی که باید در طراحی و تدوین سرفصل‌های این رشته مورد توجه قرار گیرد، توجه به بعد پژوهش‌مداری در سطح دروس تحصیلات تکمیلی است. نیاز روزافزون دانشجویان به مهارت‌های پژوهشی و نیز خلأ وجود پژوهش‌های منسجم و پرقدرت، نیازمند مهارت‌افزایی دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته در این حوزه هست.

- با توجه به این که یکی از منابع اصلی طراحی رشته برنامه درسی، توجه به جامعه است و نیز تأکید نظریه‌های جدید در حوزه آموزش عالی به برنامه‌های درسی جامعه‌محور، نگاه برنامه‌های درسی به ویژه برنامه‌های درسی آموزش عالی در سطح تحصیلات تکمیلی باید توجه خاصی به جامعه و نیازهای آن داشته باشد. خلأ توجه به منابع فرهنگی متکثر کشور، می‌تواند بر روی هویت دانشجویان تأثیر گذار باشد.
- ۵. انتخاب عنوان مناسب برای رشته، شعب، کوچ رشته‌ای، شکل‌گیری مشاغل مختلف برای رشته:
- انتخاب عنوان مناسب: یکی از مواردی که همواره در میان متخصصان رشته از یک سو و نیز صاحبان مشاغل از سوی دیگر مورد توجه بوده، توجه به عنوان رشته است. صاحبان مشاغل اغلب با عنوان رشته برنامه‌ریزی درسی ارتباط برقرار نمی‌کنند، زیرا نمی‌توانند دقیقاً درک کنند که در این رشته چه صلاحیت‌هایی آموزش داده می‌شود و دانشجویان و فارغ‌التحصیلان آن دارای چه شایستگی‌هایی هستند.
- شعب: امروزه در اغلب دانشگاه‌های پیشرو، عنوان رشته برنامه‌ریزی درسی به صورت کلی، مورد استفاده قرار نمی‌گیرد. بلکه این رشته تن به شعب داده است و خود را در موضوعات درسی مختلف به بروز و ظهور رسانده است. رشته‌هایی مثل آموزش هنر، آموزش فیزیک، آموزش ریاضی و... لذا با توجه به پتانسیل موجود در میان دانشگاه‌ها، پیشنهاد می‌شود وزارت علوم اختیار تا سیس چنین رشته‌هایی را با توجه به اعضای هیأت علمی موجود هر دانشگاه تا سیس و اجرا نماید.
- کوچ رشته‌ای: در کوچ رشته‌ای آنچه مدنظر است، استادانی که صاحب تخصص‌هایی در حوزه آموزش هستند، برنامه‌های درسی را طوری طراحی کنند تا بتوان نه فقط از این رشته در «سرزمین مادری» (وزارت آموزش و پرورش) استفاده نمود، بلکه بتوان در سرزمین‌های دیگر همچون سایر نهادهایی که به نحوی آموزش در آن‌ها مهم و دایر است، مورد استفاده قرار گیرد.
- شکل‌گیری تخصص‌های ویژه: شکل‌گیری تخصص‌های ویژه امروزه در رشته برنامه‌ریزی درسی بسیار مورد توجه است. از جمله تکنسین برنامه‌های درسی که بیشتر برای مراکزی که در حوزه تألیف کتاب‌های آموزشی و یا کمک آموزشی فعالیت

می‌کنند. مشاور برنامه درسی اغلب برای مدارس و نیز متخصص و سیاست‌گذار برنامه‌های درسی برای فعالیت در مراکز سیاست‌گذاری برنامه‌های درسی.

۶. **تدوین تفاهم‌نامه‌ای میان دانشکده‌های علوم تربیتی با سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی**
آموزش و پرورش: با توجه به این که در کشور ایران برنامه‌های درسی دوره قبل از دانشگاه به صورت متمرکز در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش، طراحی و تدوین می‌شود و نیز کار اعتباربخشی و ارزشیابی نیز بر عهده این سازمان است، پیشنهاد می‌شود تفاهم‌نامه‌ای میان این سازمان و دانشکده‌های علوم تربیتی که دارای رشته برنامه‌ریزی درسی در سطح دکتری دارند، منعقد گردیده تا دانشجویان رشته‌های دکتری رشته برنامه‌ریزی بتوانند عملاً در طراحی و تدوین این برنامه‌ها مشارکت کرده و یا از طریق اعتباربخشی و ارزشیابی بتوانند در مراحل بعدی برنامه‌ریزی درسی قرار گیرند.

۷. **تلفیق رشته‌ها در دوره دکتری:** به نظر می‌رسد تشتت رشته‌ای در آموزش عالی امروزه بسیار زیاد شده است. به طوری که ملاحظه می‌شود در خصوص یک رشته خاص چندین گرایش به چشم می‌خورد. به نظر می‌رسد به جهت میان رشته‌ای شدن علوم این موضوع به ویژه در سطح دوره دکتری مطلوب نیست. یک رشته با یک عنوان جامع طراحی و تخصص‌های افراد بر اساس تره‌های رساله در ذیل این رشته شکل گیرد.

۸. **گذر از برنامه درسی الزامی به برنامه درسی الزامی - انتخابی (بسیار مهم):** دوره‌های دکتری در اغلب دانشگاه‌های پیشرو دنیا، با چهار درس الزامی «روش‌های تحقیق» در قالب دو درس و «سمینار» در قالب دو درس برای همه دانشجویان دکتری ارائه می‌شود، بقیه دروس دانشجویان بر اساس موضوع رساله دانشجویان و از سوی تیم راهنمایی و مشاوره دانشجویان مشخص می‌شود که می‌تواند از چهار تا هشت درس را شامل شود. در دوره کارشناسی ارشد نیز توصیه می‌شود حداقل دو درس در اختیار دانشجویان و استاد راهنما قرار گرفته تا بر اساس موضوع پایان‌نامه دانشجویان انتخاب گردد. مزیت‌های این روش می‌تواند به تخصص‌گرایی بیشتر دانشجویان، توجه به تخصص‌های استادان رشته و نیز توجه به ظرفیت‌های دانشگاه در کنار صرفه‌جویی‌های مالی منجر گردد.